

Religion baseret på J. R. R. Tolkiens fantasybøger

Af Markus Altena Davidsen

*Markus Altena Davidsen er uddannet cand.mag. i religionsvidenskab ved Aarhus Universitet. Han er siden 2011 ansat som docent i religionssociologi ved Leiden Universitet, Holland. I efteråret 2014 blev han tildelt PhD-graden (cum laude) for sin afhandling *The Spiritual Tolkien Milieu: A Study of Fiction-based Religion*.*

---

1. Indledning: Religion, fantasy og fiktionsbaseret religion

Religion og fantasy er nært beslægtet med hinanden. Det kendetegner religiøse fortællinger at de indeholder en vrimmel af fantastiske elementer, såsom overnaturlige kræfter, guddommelige væsner, magiske genstande og profetie går i opfyldelse. Desuden rummer de typisk træk af 'narrativ religion', det vil sige de beretter om ritualer og forskrifter, som læseren kan benytte som model for sit eget religiøse liv. Mange af disse træk genfindes i fantasylitteraturen. Også her optræder fantastiske elementer i form af overnaturlige kræfter (fx Kraften i *Star Wars*), guddommelige væsner (fx den røde gud R'hllor i *Game of Thrones*), magiske genstande (fx dødsregalierne i *Harry Potter*), og profetier der går i opfyldelse (fx profetien i *The Lord of the Rings* om at den retmæssige konge kan kendes på sine evner som helbreder). Nogle fantasyuniverser, men ikke alle, indeholder også narrativ religion. I *Star Wars* berettes for eksempel om jediriddernes Kraft-religion. Jedimestrene Obi-Wan Kenobi og Yoda udlægger Kraft-religionens teologi (Kraften er en kosmisk skæbnemagt) og etik (jediridderne skal udvikle sig spirituelt og beskytte de svage), og seeren introduceres til jedi-ordenens hierarkiske institutionsstruktur og indvielsesritualer.

Der er også afgørende forskelle på religiøse fortællinger og fantasy. Fantasylitteratur er fiktion og handler altså om en fiktiv verden som forfatteren selv har skabt. Religiøse fortællinger, derimod, hævder at handle om den virkelige verden, til trods for deres mange fantastiske træk. Man kan sige at fantasy forsøger at etablere en fiktionskontrakt med sin læser, mens religiøse tekster forsøger at etablere en realitetskontrakt. Religiøse tekster vil tros på, så at sige. De indeholder en hævdelser af deres egen sandfærdighed.

Tekster kan imidlertid ikke fuldstændigt styre deres læsere. Mange religiøse tekster, heriblandt den nordiske og græske mytologi, opfattes ikke længere som sandfærdige

beretninger om den virkelige verden, men forekommer for en nutidig læser snarere som fantasy. På den anden side kan fantasy give grobund for religion. Der er fx opstået et helt miljø af overvejende internetbaserede grupper som hævder at i hvert fald nogle af de overmenneskelige væsener fra J. R. R. Tolkiens fantasyunivers findes i virkeligheden og kan gribe ind i verdens gang til gavn for de mennesker, som tror på dem. For medlemmerne af disse grupper er Tolkiens bøger om Middle-earth, *The Hobbit* (1937), *The Lord of the Rings* (1954-55) og *The Silmarillion* (1977), altså andet og mere end blot fantasy. Nogle mener at Tolkien i sine bøger fremlagde en form for fiktfikalisering, men forskningsbaseret historieskrivning om vor verdens tidligste historie. Andre er overbeviste om at Tolkien modtog åbenbaringer om en anden og åndelig verden, og at hans fortællinger bygger på disse åbenbaringer. Det centrale rituelle element for begge grupper er visualiseringsritualer hvor medlemmerne søger kontakt med de overmenneskelige væsener i Tolkiens univers, navnlig med guderne, de såkaldte valar, men også med for eksempel troldmanden Gandalf og elverdronningen Galadriel. I mere løs tilknytning til Tolkiens bøger er der endvidere opstået en bevægelse hvis medlemmer hævder at være elvere – og altså at være åndeligt eller ligefrem genetisk beslægtede med elverne fra Tolkiens bøger. Nærværende artikel præsenterer nogle af hovedkonklusionerne fra min PhD-afhandling om det spirituelle Tolkienmiljø (Davidsen 2014, se også Davidsen 2012).

Tolkien-baseret religion kan betegnes som fiktfiksbaseret religion (cf. Davidsen 2013) eller fantasybaseret religion (cf. Davidsen 2010a). Der er tale om religion og ikke bare fankultur, fordi folk udfører ritualer der forudsætter en tro på at de påkaldte overmenneskelige væsener faktisk eksisterer. Der er ikke blot tale om leg eller 'laden som om'. Samtidig er der tale om fiktfiksbaseret religion fordi de vigtigste autoritative tekster er forfattet og markedsført som fiktion og ikke som religiøse grundtekster. Fiktfiksbaseret religion står således i modsætning til konventionel religion som er baseret på religiøse fortællinger der hævder at berette sandfærdigt om den virkelige verden.¹

Der findes flere eksempler på fiktfiksbaserede religioner som baserer sig på et bestemt fantasyunivers eller på en bestemt fantasygenre. Som eksempel på førstnævnte kategori kan nævnes den nyhedenske organisation Church of All Worlds som har overtaget sit navn og en række ritualer fra Robert A. Heinleins science fiction-roman *Stranger in a Strange Land* (Cusack 2010, kapitel 3). Et andet eksempel er jediismen som er baseret på *Star Wars* og hvis medlemmer tror på Kraften og identificerer sig som jediriddere (Possamai 2005, 71-83; Davidsen 2010b). Jediismen er den største og mest institutionaliserede fiktfiksbaserede religion, og repræsentanter for bevægelsen har lov til at foretage vielser i visse lande, heriblandt USA og New Zealand.

Parallelt til elverbevægelsen er der opstået en række grupper hvis medlemmer antager forskellige fiktfik-inspirerede, ikke-menneskelige identiteter. Vigtigst er Otherkin-bevægelsen hvis medlemmer identificerer sig som for eksempel drager, engle og (var)ulve (Laycock 2012), samt vampyrbevægelsen hvis medlemmer hævder at have et fysisk behov for at suge blod eller energi fra andre mennesker (Laycock 2009). Selvom disse bevægelser er fokuseret på en særlig ikke-menneskelig identitet snarere end på rituel kommunikation med et panteon fra et bestemt tekstuel univers, er inspirationen fra

fantasygenren tydelig. Vampyrbevægelsen opstod for eksempel først efter at Anne Rice med *Interview with the Vampire* i 1976 havde lanceret en ny erotisk vampyrfigur som folk havde mere lyst til at identificere sig med end den oprindelig østeuropæiske genganger.

2. Religion baseret på *Ringenes Herre*:

Hippier, nyhedninge og selvidentificerede elvere

Allerede i 1937 udgav Tolkien sin første bog om Middle-earth, *The Hobbit* (dansk *Hobbitten*). Bogen handler om hvordan hobbitten Bilbo hjælper troldmanden Gandalf og Thorins dværge med at generobre Det Ensomme Bjerg fra dragen Smaug. Det er en børnebog hvor forfatterstemmen af og til henvender sig direkte til læseren med et forstyrrende 'og du kan godt nok tro at Bilbo var bange'. Blandt andet af den grund spiller bogen ingen nævneværdig rolle som autoritativ tekst i det spirituelle Tolkienmiljø.

The Lord of the Rings er derimod en afgørende tekst for udøvere af Tolkien-religion. Hvis *Hobbitten* kan klassificeres som et eventyr, er *Ringenes Herre* snarere et epos. Bogen handler om de Frie Folks kamp mod den dæmoniske Sauron som ikke kan slås med militær magt, men som overvindes da Frodo og Sam, to undseelige hobbitter, kaster Magtringen i Dommedagskløften og ødelægger den for altid. *Ringenes Herre* blev udgivet i hardback i 1954-1955, men det var først med den meget billigere paperbackudgave i 1965 at bogen slog igennem hos et bredt publikum. Hippierne tog bogen til sig og så i Herredet et sandt utopia hvor livet drejede sig om at ryge sjove urter, slappe af og værne om naturen. En del hippier tog Tolkien-inspirede navne, blandt andet beboerne i det kendte, danske kollektiv Maos Lyst som på Ebbe Reichs initiativ tog efternavnet Kløvedal (dansk for elverbyen Rivendell).

I 1970'erne kom *Ringenes Herre* til at spille en markant rolle for den fremvoksende nyhedenske bevægelse. Nyhedenskab er en bevægelse der kombinerer kritik af etablerede institutioner og idealer om social lighed og miljøbeskyttelse med en nyåndelig interesse for førkristne kulturer og oprindelige folk. Tolkiens romantiske forherligelse af naturen og det simple liv passede godt ind her, men nyhedningene undsagde belejligt Tolkiens katolicisme og konservatisme. De tog heller ikke Tolkiens bøger bogstaveligt, men læste dem i hvad man kunne kalde et kikkertmodus. Som Graham Harvey (2000) har udtrykt det, fungerede og fungerer *Ringenes Herre* (og anden fantasy) som en slags 'kikkert' der synliggjorde 'Faery', den eventyrlige anden verden som bebos af elvere og andre åndelige væsner. Mange nyhedninge siger at det var *Ringenes Herre* som vækkede deres interesse for de mytologiske kilder som Tolkien selv havde trukket på.

The Elf Queen's Daughters var en amerikansk, nyhedensk gruppe som i begyndelsen af 1970'erne var stærkt optaget af Tolkien. Medlemmerne praktiserede magi og dyrkede Gudinden og genkendte derfor sig selv i elverne i *Ringenes Herre* som i hvert fald i nogle tilfælde besidder magiske kræfter, og hvis religion fokuserer på den kvindelige guddom Elbereth. Gruppen havde antaget navnet The Elf Queen's Daughters efter at en ånd angiveligvis havde bedt dem om det da de en aften divinerede med

det såkaldte Ouija-bræt (bedre kendt som 'Ånden i Glasset'). Efter sessionen begyndte medlemmerne at betegne sig selv og hinanden som elvere og påkaldte Gudinden under navnene Elbereth og Varda, navnene for elvergudinden på Tolkiens to elversprog i *Ringenes Herre*. De oprindelige medlemmer var seriøse omkring deres tro på magi og på Gudinden, men fortalte Margot Adler (1986, 319) at deres selvidentifikation som elvere skulle tages med et glimt i øjet. Alligevel gav gruppen startskuddet til den moderne elverbevægelse, for nogle af de medlemmer der senere sluttede sig til gruppen, kom til at opfatte sig selv som elvere i mere bogstavelig forstand. Det gjaldt især parret Zardoa Love og Silver Flame, tilsammen kendt som The Silver Elves, som fra 1980'erne og frem til i dag jævnligt har udsendt Magical Elven Love Letters til en voksende skare af selvidentificerede elvere og har udgivet mere end 20 bøger om elverspiritualitet.²

3. Religion baseret på *Silmarillion*: The Tribunal of the Sidhe

Tolkien døde i 1973 og efterlod sig en mængde upublicerede fortællinger om Middle-earth. I 1977 udgav hans søn Christopher en redigeret udgave af de vigtigste historier under titlen *The Silmarill*. Modsat *Hobbitten* og *Ringenes Herre* fortælles *Silmarillion* fra elvernes synspunkt og udfolder således stof om elvernes historie, skikke, og religion som blot antydes i *Ringenes Herre*. Bogen indledes med at overguden Eru (Den Ene) skaber verden ud af intet og lader en del af de engleagtige ainur (De Hellige) inkarnere sig i verden. De inkarnerede ainur inddeles i forskellige klasser. De fjorten valar er de mægtigste, mens de såkaldte maiar udgør klassen umiddelbart herunder. Elbereth, som kendes fra *Ringenes Herre*, identificeres som den mægtigste blandt de kvindelige valar. Hun regerer som dronning sammen med valarkongen Manwë. Gandalf hører til klassen af maiar. I begyndelsen af *Silmarillion* fortælles om valarnes bedrifter i urtiden, navnlig kampen mod Satansskikkelsen Morgoth og arbejdet med at opbygge verden og belære elverne og menneskene om dens beskaffenhed. Efterhånden som fortællingen skrider frem, bliver den mindre mytisk og mere krønikeagtig, og vi hører om elvernes folkevandringer og krige frem til de begivenheder der udspiller sig i *Ringenes Herre*.

Silmarillion førte til dannelsen af en række nye religiøse grupper som i højere grad end tidligere tog Tolkiens værker bogstaveligt og udførte ritualer rettet mod de guddommelige væsner i hans univers. Den vigtigste var The Tribunal of the Sidhe, der ligesom The Elf Queen's Daughters var amerikansk, nyhedensk gruppe. Gruppen blev stiftet i Californien i 1984 og har i dag omkring 150 medlemmer, herunder en del anden-generationsmedlemmer. 'Sidhe' (udtales omtrent sjih) er navnet på de underjordiske i den irske mytologi, og The Tribunal of the Sidhe er særligt inspireret af keltisk mytologi som blandes med moderne hekseri og Tolkiens literære mytologi. En del af gruppens ritualer er rettet mod valarne, især frugtbarhedsgudinden Yavanna som opfattes som en selvstændig guddom og ikke blot som et udtryk eller navn for Gudinden. Medlemmerne hævder endvidere at være 'skiftinger' (changelings), dvs. elvere, satyrer eller lignende fra det astrale plan som ved en fejl er blevet inkarneret i en menneskekrop. Tolkien skulle ifølge gruppen selv være sådan en skifting, og hans bøger skulle være forfattet for at berette om skiftingernes historie i mytisk form.³

4. Tolkien-baseret religion i det 21. århundrede

The Tribunal of the Sidhe gav en forsmag på *Silmarillion's* potentiale som religiøs grundtekst, men det var først senere at dette potentiale blev realiseret fuldt ud. Tre faktorer bidrog i samklang med hinanden til en ny bølge af Tolkien-baseret religion i slutningen af 1990'erne og begyndelsen af 2000'erne.

For det første gjorde masseinternettets indtog i 1990'erne det meget nemmere for folk med skæve interesser at finde hinanden. Elverbevægelsen tidoblede sit medlems-tal i løbet af årtiet og blev i samme omgang integreret i den nyere, men bredere og bedre organiserede Otherkin-bevægelse. De fleste Otherkin hævder at besidde en ikke-menneskelig sjæl som er blevet fanget i en menneskekrop ved en fejl. Denne sjælemæssige forklaring på en ikke-menneskelig identitet kender vi fra The Tribunal of the Sidhe – og fra andre religiøse grupper der ikke er inspireret af fiktion – men før 1990'erne havde den ikke spillet nogen nævneværdig rolle i elverbevægelsen. Hidtil havde de fleste selvidentificerede elvere set sig selv om fortrinsvist metaforisk forbundne med Tolkiens elvere og elverfolk fra de keltiske og nordiske mytologier, og hvis de udviklede mere bogstavelige tolkninger, drejede disse sig typisk om hvorvidt bevægelsens medlemmer mon kunne nedstamme fysisk fra elviske forfædre. Under påvirkning fra Otherkin-bevægelsen blev sjæleteorien imidlertid dominerende i elverbevægelsen, og det havde konsekvenser for bevægelsens holdning til Tolkien. Sålænge identifikationen med elverne var metaforisk, var det uproblematisk at være inspireret af Tolkiens fantasy. Men den nye sjæleteori forudsatte at elverne havde hjemme i en anden verden, og de fleste fandt det for uplausibelt at hævde at denne anden verden var selveste Tolkiens Middle-earth. Sjæleteoriens sejrsgang førte til et skisma i elverbevægelsen hvor flertallet forsvor forbindelsen til Tolkien og anden fantasy, mens et mindretal oprettede deres egne eksplicit Tolkien-baserede grupper.

En anden faktor som bidrog til en ny bølge af Tolkien-baseret religion omkring årtusindskiftet var Peter Jacksons filmatisering af *Ringenes Herre*. De tre film, som havde premiere i 2001, 2002 og 2003, førte navnlig til en kortlivet opblomstring af såkaldt 'Middle-earth Paganism'. Middle-earth Paganism var en form for nyhedenskab som tilpassede wicca-ritualer til *Ringenes Herre*-filmene. Wicca er i udgangspunkt-

Tolkien og fantasyinspireret illustration af Proshe Abdel Rahman, elev fra Høje Taastrup Gymnasium

tet en duoteistisk religion med en Gudinde og en Gud, men bevægelsen har en fleksibel teologi som gør det muligt at anvende alverdens guder og gudinder som udtryk for de to generiske guddomme. Eftersom valarne ikke spiller nogen rolle i Ringenes Herrefilmene, gjorde Middle-earth-hedningene i stedet filmenes karakterer til genstand for kult. I første omgang koncentrerede de sig om de mest overmenneskelige figurer og anråbte Gandalf og Galadriel som Guden og Gudinden, men med tiden udførtes også ritualer rettet mod Arwen, Aragorn, Frodo og alle mulige andre karakterer fra filmene. Denne udvikling blev forsvaret med netop den teori som havde splittet elverbevægelsen, nemlig at Middle-earth udgjorde en parallel, åndelig verden, og at *alle* karakterer i denne verden således havde status af overmenneskelige, åndelige væsner set fra vores verdens synspunkt.⁴

Den tredje faktor som må nævnes er *History of Middle-earth*. Den redigerede udgave af *Silmarillion* fra 1977 omfattede kun de vigtigste og mest udviklede af Tolkiens baggrundshistorier, men mellem 1983 og 1996 udgav Christopher Tolkien 12 tykke bind med sin fars skitser under titlen *The History of Middle-earth*. Sammenlignet med Tolkiens øvrige bøger er disse bind svært tilgængelige, men bogserien er interessant fordi den indeholder ganske meget nyt stof om elverne og valarne. Endnu mere bemærkelsesværdige er to ufuldstændige og meget selvbiografiske fortællinger som forbinder Tolkiens samtid med Middle-earth som vor verdens fortid. I disse historier, *The Lost Road* og *The Notion Club Papers*, rejser en gruppe videnskabsfolk, som minder slående om Tolkien og de øvrige Inklings, så at sige tilbage i tiden ved at genopleve erindringer fra deres mere og mere fjerne forfædre – lige indtil erindringsglimtene beskriver scener fra *Silmarillion*. Det selvbiografiske element i disse fortællinger er særligt spændende fordi Tolkien i sine breve skriver om lignende erfaringer. For eksempel havde han gentagne gange en drøm om en stor, grøn bølge og opfattede drømmen som en mulig forfædreerindring om Atlantis' undergang. I begge tidsrejsehistorier lader Tolkien sin hovedperson drømme samme drøm, og han har også bygget den ind i *Ringenes Herre*. Alt i alt gør Tolkiens breve og skitserne i *History of Middle-earth* det muligt at hævde at Tolkien selv så sine bøger som mere end ren og skær fiktion. Det er i hvert fald opfattelsen hos mange udøvere af Tolkien-baseret religion.

En del folk som var optaget af både Tolkien og alternativ spiritualitet havde på baggrund af *History of Middle-earth* uafhængigt af hinanden udviklet forestillinger om at Tolkien var en slags profet, men at han havde maskeret sin åbenbaring som fiktion enten af frygt for at miste sin prestigøse stilling som professor i Oxford eller fordi han mente at religiøse sandheder bedst kunne formidles narrativt. Det var imidlertid først med internettets indtog at disse individer fandt hinanden og dannede grupper. To velorganiserede grupper som nu har eksisteret i omkring 10 år på internettet, er Tië-el-daliéva (Elverstien; oprettet 2005) og Ilsalunë Valion (Valarnes Sølvskib; oprettet 2007).⁵

5. Hvorfor kan Tolkiens fantasy fungere som religion?

Det står klart at der er opstået religion på baggrund af Tolkiens fantasy, men hvordan er det egentlig muligt når nu Tolkiens bøger utvetydigt markedsføres som fiktion? Spørgs-

målet er interessant fordi kun visse fantasybøger giver anledning til religion. Således er der opstået religion i kølvandet på Tolkiens bøger og på *Star Wars*-filmene, men der findes for eksempel ikke nogen religiøs bevægelse baseret på *Harry Potter*. Allerede i det foregående har jeg peget på nogle træk i Tolkiens fantasybøger som gør dem brugbare som religiøse tekster, men nu vil jeg tage spørgsmålet op mere systematisk.

Jeg har iagttaget nogle mønstre ved at sammenligne Tolkien-religion med andre fiktionbaserede religioner og ved at sammenligne Tolkiens fortællinger med andre former for fantasy. Kort fortalt kan fantasy fungere som autoritativ tekst for religion for så vidt som den indeholder nogle af de samme træk eller *affordances* som også muliggør en religiøs læsning af egentlige religiøse fortællinger. I indledningen slog jeg fast at fantasy på det indholdsmæssige plan, ligesom religiøse fortællinger, rummer fantastiske elementer og nogle gange også narrativ religion. Religiøse tekster er desuden, på det diskursive niveau, kendetegnet ved at tematisere deres egen sandfærdighed, for eksempel gennem historisk forankring eller ved at påberåbe sig status af åbenbaring.

Tolkiens litterære mytologi besidder alle disse træk i større eller mindre grad. Fortællingerne bugner af fantastiske elementer, og der er også elementer af narrativ religion. I *Ringenes Herre* findes en række hymner til Elbereth, og i et appendix kan man læse om elvernes ritualkalender. *Silmarillion* tilføjer en mængde information om valarne. Tolkiens bøger adskiller sig fra de fleste andre fantasybøger ved endvidere at så tvivl om sin egen fiktive status. Jeg har allerede nævnt tidsrejsefortællingerne, men der er mere. For eksempel indeholdt førsteudgaven af *Ringenes Herre* et forord hvori Tolkien takkede både familie og venner og de hobbitter som angiveligt havde hjulpet ham med at tegne et præcist kort over Herredet. Tolkien blandede her rollerne som forfatter og fortæller sammen og forankrede på den måde sin fortælling i sin egen og læserens verden. Hans forord kunne læses – og blev læst – som om han alvorligt mente at der fandtes hobbitter. Tolkien fortrød sidenhen, og andenudgaven fra 1965 indeholdt både et forord – hvor Tolkien som forfatter takkede venner og familie – og en længere prolog hvor en rammefortæller, som ganske vist er menneskelig og tæt på Tolkien i tid og stil, men alligevel er klart forskellig fra forfatteren, meddeler læseren om hobbitternes skikke. *Silmarillion* har ikke nogen rammefortælling, men her leger Tolkien med historisk forankring på anden vis, for eksempel når han fortæller at Númenor, et kontinent som ødelægges af Eru da indbyggerne gør oprør mod valarne, på menneskesprog betegnedes Atalantë. Det minder jo ganske om Atlantis, og selvom det nok var Tolkien som lånte fra Platon, hævder en del udøvere af Tolkien-religion at det forholder sig omvendt: Platon og Tolkien henviser til den samme historiske begivenhed, men Tolkiens beretning er den mest korrekte. Endelig må det nævnes at Tolkien i sine breve ofte beskriver at han havde fornemmelsen af at 'opdage' snarere end at 'opfinde' sin narrative verden. Det er pasager som let kan tolkes derhen at Tolkien modtog åbenbaringer eller 'kanaliserede'. Til sammenligning rummer *Harry Potter* kun fantastiske elementer, men hverken narrativ religion eller tematisering af sin egen sandfærdighed. Derfor er det ikke underligt at der findes Tolkien-baseret religion, men ingen *Harry Potter*-religion.

De enkelte grupper i det spirituelle Tolkienmiljø trækker enten på *Ringenes Herre*, på Jacksons film, eller på *Silmarillion* eller *History of Middle-earth* i kombination med

Ringenes Herre og Tolkiens breve. Det er en klar sammenhæng mellem de religiøse *affordances* som teksterne besidder, og den form for religiøsitet som grupperne udvikler. Middle-earth Paganism er primært baseret på Jacksons film, og disse indeholder fantastiske elementer, men hverken narrativ religion eller sandfærdighedshævdelser. Selve eksistensen af Middle-earth Paganism viser at der kun skal overmenneskelige væsner til, men ikke nødvendigvis guder, ritualer og sandfærdighedshævdelser, for at en fantasytekst kan danne baggrund for fiktionsbaserede ritualer. Det er dog påfaldende at Middle-earth Paganism ikke førte til dannelsen af en levedygtig tradition, men at de organiserede grupper på internettet gik i sig selv efter få år. Helt anderledes er det gået med de grupper som baserer sig på *Silmarillion*, *History of Middle-earth* og Tolkiens breve, dvs. på Tolkien-tekster som rummer både narrative religion og sandfærdighedshævdelser. The Tribunal of the Sidhe har eksisteret i 30 år, og Tië-eldaliéva og IIsaluntë Valion har vist at det er muligt at danne levedygtige fiktionsbaserede religiøse grupper online.

6. Er fiktionsbaseret religion udtryk for samtidsreligiøse tendenser?

Tolkien-religion er ikke noget udbredt fænomen. De grupper jeg har nævnt i det foregående har tilsammen omkring 750 medlemmer, hvoraf de fleste er medlemmer af elvergrupper som i stigende omfang lægger afstand til Tolkien. Hertil kommer ganske vist et større antal new agere og nyhedninge som i begrænset omfang og ofte på egen hånd integrerer elementer fra Tolkiens fortællinger i deres religiøse praksis. Selv når denne gruppe medregnes, må Tolkien-baseret religion dog betragtes som en nyreligiøs bevægelse af temmelig beskedent omfang. Selv jediismen, som er den absolut mest succesfulde fiktionsbaserede religion, har næppe mere end et par tusinde aktive medlemmer.

Alligevel kan fiktionsbaserede religioner vise noget om samtidsreligion i almindelighed, for der er tale om ekstreme udtryk for generelle tendenser. En af disse tendenser er individualiseringen af religiøs autoritet. Både inden for og uden for religiøse institutioner ser vi at individer i stigende grad sammensætter deres egen religiøsitet ud fra personlige præferencer. Det ser vi for eksempel hos de mange folkekirkemedlemmer som finder det uproblematisk at blande kristendom med østlig mystik og new age. Tolkien-religion kan ses som et ekstremt eksempel på tendensen til at blande sin egen religion. De fleste udøvere af Tolkien-religion er også aktive i nyhedenske grupper eller kristne kirker, og deres Tolkien-inspirerede ritualer er typisk udviklet ved at tage et eksisterende ritual og fastholde strukturen, men erstatte det oprindelige indhold med elementer fra Tolkiens bøger.

Tolkien-baseret religion er desuden et stærkt udtryk for det tiltagende fokus på erfaring og identitet som kan iagttages bredt i samtiden. Et centralt element i selvsagt alle Tolkien-inspirerede ritualer er visualisering hvor ritualdeltagerne forestiller sig at rejse til en anden verden og møde elverne og valarne der. Udøvere af Tolkien-religion vil typisk ikke bede til valarne, men rejser til deres verden for at 'hænge ud' med valarne (som en af mine interviewpersoner udtrykte det) og vender hjem med ny viden (omtalt som 'gnosis') om den anden verden og med valarnes gode livsråd. I elverbevægelsen

sen er det ikke den personlige erfaring, men den individuelle identitet som er i fokus. Lignende tendenser gør sig gældende i vestlig kristendom hvor man kan iagttage en relativ forskydning fra dogmatik og moralisme mod et fokus på oplevelsen af guds nærvær.

For det tredje er fiktionsbaseret religion udtryk for at fantasy i stigende omfang benyttes som religiøs inspirationskilde. Det skyldes dels at fantasy indeholder religiøse elementer og behandler eksistentielle spørgsmål, men også at religiøse tekster mere og mere læses som en slags fantasy. Danske teologer og præster kan finde på at om-tale de bibelske fortællinger som "fiktion" (Andersen et al. 2008), og selvom det ikke betyder at de anser Biblen for at være sludder og vrøvl, udtrykker det en stærk skepsis over for Biblens hævde af sin historiske sandhed. Både præster og lægfolk læser typisk Biblen i hvad jeg har kaldt det kosmologiske modus; man kunne også tale om det mytiske modus. Det er et læsemodus som kiler sig ind mellem den fiktioniserende og den historificerende læsning, og som betragter den givne fortælling som en fiktiv beretning om virkelige, overnaturlige væsner eller kræfter. En kosmologisk læsning af Biblen afviser dens *historiske* sandhed, men fastholder at teksten vidner om Guds eksistens som kosmisk kraft. Når religiøse tekster læses kosmologisk, bliver det nemmere også at læse fantasy på denne vis – og det er netop hvad de fleste udøvere af Tolkien-religion gør. De antager at handlingsgangen i Tolkiens fortællinger er fiktiv, men fastholder samtidig at Gandalf og valarne virkelig findes. Konkluderende kan man sige at selvom vi kan trække en analytisk grænse mellem religion og fantasy, er den ikke skarpere end at de to nogle gange mødes på midten.

Litteraturliste

- Adler, Margot. 1986. *Drawing down the Moon: Witches, Druids, Goddess-Worshippers, and Other Pagans in America Today*, anden udgave, London: Penguin.
- Andersen, Kirsten M., Svend Bjerg, Carsten Bach-Nielsen, Kirsten Bøggild, Susanne Gregersen, Gunda Jørgensen, Kirsten Jørgensen, Sanne Thøisen & Elof Westergaard, red. 2008. *Fast tillid til fiktioner*, København: ANIS.
- Cusack, Carole M. 2010. *Invented Religions: Imagination, Fiction and Faith*, Farnham, UK and Burlington, VT: Ashgate.
- Davidsen, Markus Altena. 2010a. "Fantasy som religion: *Star Wars* og jediisme", *Religionspædagogisk Forum* 2010/1, 15-23.
- ——. 2010b. "Fiktionsbaseret religion: Fra *Star Wars* til jediisme", *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 55, 3-21.
- ——. 2012. "The Spiritual Milieu Based on J.R.R. Tolkien's Literary Mythology", i Adam Posamai (red.), *Handbook of Hyper-real Religions*, Leiden: Brill, 185-204.
- ——. 2013. "Fiction-based religion: Conceptualising a new category against history-based religion and fandom", *Religion and Culture: An Interdisciplinary Journal* 14(4), 378-395.
- ——. 2014. *The Spiritual Tolkien Milieu: A Study of Fiction-based Religion*, PhD-afhandling, Leiden Universitet. Udkommer i revideret form i 2015 i serien *Religion and Society* hos De Gruyter, Berlin.

- Harvey, Graham. 2000. "Fantasy in the Study of Religions: Paganism as Observed and Enhanced by Terry Pratchett", *Diskus* 6.
- Laycock, Joseph. 2009. *Vampires Today: The Truth about Modern Vampirism*, Westport, CT: Praeger.
- ———. 2012a. "'We Are Spirits of Another Sort': Ontological Rebellion and Religious Dimensions", *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 15(3), 65-90.
- Possamai, Adam. 2005. *Religion and Popular Culture: A Hyper-Real Testament, i serien Gods, Humans and Religions* 7, Brussel: P. I. E. Peter Lang.
- Possamai, Adam, red. 2012. *Handbook of Hyper-real Religions*, Leiden: Brill.
- Tolkien, John Ronald Reuel. 1937. *The Hobbit, or There and Back Again*, London: George Allen & Unwin.
- ———. 1954-1955. *The Lord of the Rings*, London: George Allen & Unwin.
- ———. 1977. *The Silmarillion*, Christopher Tolkien (red.), London: George Allen & Unwin.
- ———. 1981. *The Letters of J.R.R. Tolkien*, redigeret af Humphrey Carpenter, London: George Allen & Unwin.
- ———. 1983-1996. *The History of Middle-earth*, 12 bind, Christopher Tolkien (red.), London: George Allen & Unwin/HarperCollins.

Noter

- 1 I forskningslitteraturen anvendes ud over fiktionsbaseret religion også begrebet hyperreel religion (Possamai 2005; 2012). Jeg har andetsteds argumenteret for hvorfor fiktionsbaseret religion er en bedre og mere præcis betegnelse (Davidsen 2013, 381-383).
- 2 The Silver Elves' hjemmeside kan besøges her: <http://silverelves.angelfire.com/>.
- 3 The Tribunal of the Sidhe er inddelt i en række lokale 'cirkler'. I mit PhD-projekt havde jeg kontakt med Lady Danu som leder Circle of the Coyote. Cirkelns Facebook-side kan besøges her: <https://www.facebook.com/pages/The-Circle-of-Coyote/115248658487280>.
- 4 Mange nyhedninge eksperimenterede med ritualer inspireret af filmene. I nogle tilfælde dannedes kortlivede onlinegrupper som var specifikt dedikeret til Middle-earth Paganism. En af dem er Middle-Earth Pagans hvis nu inaktive forum kan besøges her: <http://mepagans.proboards.com/>.
- 5 Tië-eldaliévas hjemmeside kan besøges her: <https://elvenspirituality.wordpress.com/>. IIsaluntë Valions forum befinder sig her: <http://westofwest.org/>.

En engelsk sammenfatning af afhandlingen samt de fleste af Markus' artikler om fiktionsbaseret religion kan downloades fra <https://leidenuniv.academia.edu/MarkusDavidsen>. Trykte eksemplarer af afhandlingen (524 sider) sælges for 300 kr. inkl porto. Henvendelse m.davidsen@hum.leidenuniv.nl.
